

Майстер корабля (переказ змісту)

Юрій Яновський

Події роману подаються не в хронологічному порядку. Твір має обрамлення – на початку і в кінці ми бачимо сивого То-Ма-Кі, який пише свої мемуари, згадуючи молодість.

Оповідач – сімдесятирічний редактор То-Ма-Кі – розповідає про свою молодість, роботу на кінофабриці. Прототипом То-Ма-Кі є сам Юрій Яновський, а в описах міста простежуються риси Одеси 1920-х років.

До кінофабрики я приїхав молодий і простий, як солдат з булавою маршала в ранці. Я, підскакуючи, ходив до місту, дивувався на море й забивав голову різною романтикою.

Мене вражала настирливість моря. Де б ви не йшли, воно завжди синіло між будинками в кінці вулиці. Тротуари — з квадратових плит чорного каменю. По ньому ковзко ходити. Я з півроку зневажливо топтав тротуари, поки взнав від Професора, що цей камінь привезено з Італії і що це — закам'яніла лава Везувію.

Тепер мені видно нікчемність мешканців міста. За них я мовчатиму... Вони тільки бруднили берег. Друге діло — вантажники, моряки й рибалки. А надто останні. Скільки прекрасних вечорів проговорили вони зі мною за четвертю горілки, огірками й скумбрією! Скільки разів вивертав я шлунок, перехилившись через борт шаланди, коли вітер бив у парус, аж над клівером опинявся раптом обрій, а за шаландою волочилася нитка хазяйського "самодура". Це значило — "ходити на скумбрію".

Редактор згадує про людей, з якими він спілкувався, зокрема, про Професора, з яким веде довгі й глибокі розмови. Прототип Професора – художник Василь Кричевський: Ім'я Професора ви можете знайти в історії архітектури Республіки, — його будинки, сміливі й прості, і досі прикрашають наші міста. В історії Великого Кіно — в нього почесне місце відданого й невтомного працівника, непомітного, скромного й упертого в роботі. Розповідали, що він показував теслі, як тримати сокиру, а маляреві — пензель.

Ще один герой твору – Директор кінофабрики (прототип – Павло Нечеса): Директор ходив, похитуючись і припадаючи то на одну, то на другу ногу, як моряк, — до речі, він і був колись моряком. То-Ма-Кі розповідає історію про те, як Директор свого часу уникнув смерті – він мав виходити в море на кораблі, що розставляв міни, але перед виходом напивається, втрачає свідомість, а коли приходить до тями за тиждень, дізнається, пароплав, на якому він мав повезти міни, щасливо полетів у повітря біля турецьких берегів. Відтоді матрос ненавидить спирт. А коли йому треба пити, затуляє носа й цідить у рот по краплині.

В одному з уривків оповідач подає свою характеристику: Уявіть собі юнака — невисокого і стрункого, з сірими очима і енергійним ротом, погляд насмішкуватий і впертий, руки, що люблять доторкнутись до забороненого й відчутти приємність там, де

страшно. Руки, що люблять жінок і їхнє тіло, люблять парус і гвинтівку, а іноді полишають те й інше для любовного вірша. Людина без ідеалів, бо не знає авторитетів, без ворогів, бо вважає, що друг і ворог — два обличчя одного тіла, егоїст, бо не знає нікого не егоїста, цинік, бо так називають людей з їхніми думками, працівник і ледар в один час, бо думає, що людина працює для ліни й лінується для того, щоб працювати.

Є у творі й образ Сева — щирого друга оповідача, прототипом якого є Олександр Довженко: Художник Сев — мій перший друг. Прийшовши режисером до кіно, він поставив невеличку комедію й блискуче провалився. За це він дозволив собі відпустку на кілька місяців. Тепер він знову повернувся до Міста й буде ставити ще одну картину.

— Любий Сев, — кортить мені казати, — я пам'ятаю й досі ваше сприймання життя. Жінку треба вміти понести на руках. Не боятися ніколи помилок, бо той, хто боїться, швидко старіє, і в нього холоне голова. Йому годі шукати повноти життя, йому досить тої молодості, що залишилася в нього позаду, а тої молодості, що є попереду й є навкруги, — він не бачить.

То-Ма-Кі закохується в балерину Тайах (прототип — балерина Іта Пензо), і це стає випробуванням чоловічої дружби з Севом.

Я відчуваю біля себе тепле плече жінки, вона чудово пахне — якийсь солодкий, тремтячий запах, як звук віоліни. Мені хочеться сказати їй якусь приємність, показати себе веселим і цікавим, і... красивим.

— Ви танцювали, як єгиптянка — наче жагуча пристрасть текла в вас.

Тайах весело сміється й лукаво поглядає на мене й на Сева. Вона дуже стримана й холодна взагалі, а коли сміється — робиться близькою. Для всіх людей в неї холодний погляд і професійна усмішка балерини — одним ротом, білими зубами.

Гуляючи берегом, Сев, оповідач і Тайах бачать, як море викидає на берег шлюпку із непритомною людиною. Вони приводять матроса до тями: Тепер перед нами стояв блідий матрос, чорнявий і смаглявий, із затьмареними синіми очима, страшенно змучений попередньою мандрівкою на щоглі. Чорнява борідка пробивалася на щелепах, обличчя приємне, хоч і некрасиве. Вражав погляд, що завше був скерований в обличчя співбесідника.

— Мене сьогодні розстріляють? — запитав він і зараз же знепритомнів від усього пережитого. Далі його непритомність перейшла в тихий, міцний сон.

— Я Богдан, — пропищав він, коли ми його підняли нести.

Прототипом Богдана є актор Григорій Гричер.

У день від'їзду Тайах трапляється трагічна подія. На морській екскурсії гинуть діти — вітер перевертає корабель із вихованцями дитячого будинку.

Богдан розповідає Редакторові й Севу про своє життя — він нелегально перетинав океан у вугільному трюмі, задихнувся і втратив свідомість. Його викинули за борт, вважаючи за мертвого, проте Богдан оклигав і на балканському півострові потрапив до табору, звідки чекав переміщення на батьківщину. Разом з іншими матрос пливе на кораблі, як він сподівається, додому, але виявляється, що їх продано в армію. Богдан зчиняє бунт на кораблі, згодом корабель розстрілюють, і Богдан стрибає в воду.

Непритомного, його витягають румунські рибалки. Богдан деякий час працював із ними, і сестра хазяїна закохалася в нього. Богдан вирішив покинути цей промисел і втекти. Розлючена Ганка скинула його в воду. Ось так його і знайшли Сев, оповідач і Тайах.

То-Ма-Кі, Сев, Богдан вирішують будувати справжній бриг для зйомок фільму. Вони розмовляють з хазяїном трамбака в трактирі. Знайома хазяїна, Поля, розповідає історію зі свого життя. Один із матросів її ображає, через що Сев зчиняє бійку.

З листа від Тайах, яка поїхала до Італії, То-Ма-Кі розуміє, що вона кохає матроса Богдана.

То-Ма-Кі, Сев, Богдан захоплені будівництвом парусника. Повертаючись пізно ввечері від Професора, який дав оповідачеві купу книжок із навігації, суднобудування та історії морських подорожей, То-Ма-Кі помічає, що за ним хтось стежить. Я сунув руку в кишеню: вона була порожня. Безпомічно оглянувся: жодного каменя поблизу. В цей час фігура, не кажучи жодного слова, піднесла руку, і я побачив у руці ніж. Холод пройшов по мені аж до ніг. Я уявив собі холод клинка. І моментально, в пароксизмі розпачу, я кинувся на злодія, схватив його за руку і, скільки було в мене сили, укусив його нижче ліктя. Та це не допомогло. Я відчув скажений удар його правої руки в мою ліву щелепу, удар, від якого я почав хитатися. Разом із цим щось холодне й неприємне залоскотало мені під ребрами, зараз же на тому місці почало пекти, як вогнем, стало мені парко й одразу пройняв піт. Я упав на брук.

Оповідача рятує Богдан, що вчасно нагодився. Вони потрапляють до лікарні. Богдан підозрює в скоєнні нападу Сева і вважає, що це все через Тайах, проте його звинувачення безпідставні. Напад було скоєно отаманом рибальської ватаги, якого Сев та То-Ма-Кі побили за образу Полі.

Коли бриг нарешті спущено на воду, на його борту Сев, оповідач, Богдан і Тайах святкують цю подію. Богдан знову розповідає історії про свої морські пригоди. Зненацька Тайах чує запах диму. Поля, діставшись брига, повідомляє про небезпеку:

— Бачите, я знала від однієї людини, що в трюмі покладено спеціальний гніт, який, догорівши до сірників і клоччя, мусить запалити трюм. Ні, я не скажу, звідки я знала.

Сев, оповідач, Богдан і Тайах святкують на кораблі завершення будівництва. Ми всі троє почували урочистість. Тихо роздяглися і сіли до столу. На столі, що вкритий був білим полотном, стояла їжа і вино. Ми розломили хліб на три частини й посипали його сіллю. Сев налив усім вина. Перед далекою дорогою сходяться отак друзі, щоб їсти з одного шматка і пити з одного струменя. Відколи миготять на небі зорі — люди будуть брататися за спільною їжею й питвом. Ми їли посолений хліб і запивали кислим вином.

— Тепер дозвольте нам за вас поторгуватися, — сказав Сев так рішуче, що Тайах здригнулась.

— Як саме?

— Нас тут двоє, — вів він далі, і тяжко було зрозуміти — жартує він чи говорить серйозно, — двоє нас тут, і кого ви вибираєте?

— Я вибираю обох, — розгнівано відповіла дівчина.

— Це ненормально. Я думаю що ви мусите обрати мене. Редактор ще молодий — він собі знайде другу. Мені вже нікуди шукати — у мене сиві скроні й спустошене серце, як оця пляшка. Треба налити в неї вина.

— Я не знала, що я можу бути бочкою.

— Редактор мені уважить — молодість нічого не жалкує, навіть вина! У друзів такі питання вирішуються легко. Так я кажу?

— Не так поспішно, — відповів я, — я не керую тим, що мені не належить. Ось вона сидить тут і не думає про нас. Не розводьте драм і сентиментів.

Сев зрозумів, що треба розрядити атмосферу. Він голосно засміявся, дістав з коробки два сірники, зломив у одного сірку і махнув рукою в повітрі.

— Тепер тягніть, — звернувся він до Тайах, показуючи їй із жмені кінчики двох сірників, — вгадайте того, що з сіркою. Тайах дійсно витягла незломленого сірника.

— Це ви витягли мене, — урочисто сказав Сев, — можете попрощатися з іншими. Тайах зблідла із злості.

— Добре, я попрощаюся.

Вона поцілувала мене, а потім Сева. Потисла нам руки міцно та рішуче. Встала од столу. Вона важко дихала.

— Прощайте.

Двері каюти зачинилися за нею помалу і щільно. Ми залишилися біля столу з свічкою та божком, ніби на пероні станції, спізнившись до поїзда. Він пішов у далеч, грюкаючи колесами, пихкаючи парою, і тільки самотній вогник гойдався на останньому вагоні.

Роман завершується словами старого майстра, що закінчує свій твір. Сиве волосся до чогось зобов'язує. Я виконав це зобов'язання. Осінь і зиму я сидів біля моєї кани, пригадуючи минуле. Тепер уже літо. Кани немає потреби топiti. Майк і Генрі одвідали мене на зламних точках мемуарів: коли осінь зустрічається вночі з зимою і коли весна переборює зиму. Мої сини як зима і весна. Старший — меткий і проворний, як задерикуватий зимовий день. Молодший — неврівноважений, як весняна повінь. Його я чекаю побачити швидко з подругою, бо я відчуваю в його рядках жіночі впливи.

З кімнати лине до мене з радіотелефону голос Майка. "Тату, — кричить він, — лечу над південними морями і згадав тебе. Біля мене сидить гарненька пасажирка. Вона просить мене проспівати "Пісню капітанів". А тобі я обіцяв її мелодію. Слухай!"

Я чую його голос і сміх кокетної пасажирки. З останніми рядками пісні заходить Генрі. Таким чином, уся родина вкупі. Я ніби знову починаю жити.

Попід нами знайома земля,

Капітан!

Кораблі підняли якоря,

Капітан!